

Авдієнко М.О. Народня освіта на Україні. - Х., 1927. - С. 31-33; 75. Всеобщее обучение. Ликвидация неграмотности и подготовка кадров. Статистический очерк. - М., 1930. - С. 26; Субтельний О. Україна. Історія. - К., 1991. - С. 339; 76. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. - К., 1997. - С.121; 77. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп.6. - Спр.130. - Арк. 21; 78. Сірополко С. Народня освіта на Советській Україні. - Варшава, 1934. - С. 201; 79. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. - К., 1997. - С. 120; 80. ЦДАВО України. - Ф.166.- Оп.3.- Спр. 862.- Арк.103,107,109,113; 81. Бондарчук П.М. Роль профспілок УСРР в "українізації" освіти (1920-і роки) // Україна ХХ ст.: Культура, ідеологія, політика: Збірник статей. Вип. 6. - К., 2002. С.197; 82. Яремчук В.Д. Національні проблеми загальноосвітньої школи України: історія і сучасність. - К., 1993. - С. 17; 83. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп.7. - Спр. 695. - Арк. 19; 84. Курило В.С. Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ столітті. - Луганськ, 2000. - С. 202; 85. Дашкевич Я. Р. Українізація: причини і наслідки // Слово і час. - 1990. - №8. - С. 61; 86. Національні процеси на Кіровоградщині у 20-х рр. ХХ ст. - Кіровоград, 2004. - С. 202; 87. Грищенко М. С Нарис з історії Української РСР. - К., 1966. - С.77; 88. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп.9. - Спр. 1199. - Арк. 4; 89. Там само. - Арк. 35; ЦДАВО України. - Ф. 27. - Оп.10. - Спр. 858. - Арк. 17; 90. Загальне обов'язкове навчання та політехнізація школи. - Х., 1931. - С. 13; 91. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп.9. - Спр. 1199. - Арк. 35; 92. Чирко Б.В. Під пресом імперської ідеології: Початок формування національної школи та її денационалізація в умовах тоталітарного режиму (1920 - 30-і роки) // Відродження. - 1993. - №1. - С. 67; 93. Скрипник М.О. Нариси підсумків українізації та обслуговування культурних потреб нацменшостей УСРР, зокрема російської. - Х., 1933. - С.12 -14; 94. ЦДАВО України.- Ф.318.- Оп.1.- Спр. 1403.- Арк.15-16; 95. Скрипник М.О. Нариси підсумків українізації та обслуговування культурних потреб нацменшостей УСРР, зокрема російської. - Х., 1933. - С. 15; 96. Сірополко С. Народня освіта на Советській Україні. - Варшава, 1934. - С.25; 97. Доленко Г. Процеси коренізації в Україні в 20-ті роки ХХ ст. // Молодь, освіта, наука, культура і національна свідомість: Збірник матеріалів Міжнародної студентської науково-практичної конференції. - К., 1999. - С. 207; 98. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп.11. - Спр. 179. - Арк. 9; 99. ЦДАГО України. Ф. 1. - Оп. 6. - Спр.93. - Арк.59; 100. Дашкевич Я. Р. Українізація: причини і наслідки // Слово і час. - 1990. - №8. - С. 62; 101. Попов М.М. Про націоналістичні ухили в лавах української парторганізації і про завдання боротьби з ними. (Доповідь секретаря ЦК КП(б)У тов. М.М. Попова на зборах Харківського партактиву 9 липня 1933 р. // Комуністична освіта. - 1933. - №7. - С. 11; 102. Скрипник М. Чергові завдання соціалістичного будівництва національної політики на Радянській Україні. Статті й промови. - Х., 1931. - Т. 2, Ч. 2. - с. 114; 103. Скрипник М.О. Нариси підсумків українізації та обслуговування культурних потреб нацменшостей УСРР, зокрема російської. - Х., 1933. - С.13; 104. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп.11. - Спр. 162. - Арк. 93-95; Барун Р.К. До нового навчального року // Комуністична освіта. - 1933. - №7. - С. 36.

О.О. Стасюк

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ В КІНЦІ 1920-Х- НА ПОЧАТКУ 1930-Х РР.

Одним із пріоритетних напрямків сучасної історичної науки є вивчення етнічної історії нашого народу. Особливий інтерес викликають руйнівні явища, до яких відносять і голодомор 1932 – 1933 років, під час якого традиційна українська культура зазнала впливу деформуючих чинників.

Трансформація української традиційної культури кінця 20-х-початку 30-х років ХХ століття не мала належного місця вивчення як у вітчизняній, так і в діаспорній науці, тому на сьогодні досить актуальною є історіографія даної проблеми.

Методичну основу даної статті становить порівняльно-історичний метод, який дозволив поглибити уявлення про стан дослідження явища традиційної культури в 1929 – 1934 роках в радянській, пострадянській і діаспорній науці.

Історіографію даної проблеми умовно можна розділити на декілька етапів. До першого слід віднести перші повідомлення та дослідження голодомору 1932-1933 років і його наслідків, зокрема зламу традиційної української культури в Україні, що належать зарубіжній історіографії, зокрема історикам української діаспори. Вже з другої половини 1932 року на Заході почали з'являтися перші повідомлення і статті, що містили фактичний матеріал про голод та його наслідки для українського селянства.

Італійський консул Сержіо Граденіго після поїздки по Україні в травні 1933 року повідомляв свій уряд через посольство Італії в Москві про вислів високого посадовця ДПУ, який цинічно заявив, що етнографічний матеріал має бути змінений¹. Яким би неймовірним здавалося це передбачення, його потрібно вважати реальним і здійсненим. В повідомленнях С. Граденіго є загальні описи зламу, що відбувся в культурі українського народу. Консул, зокрема зазначав випадки самогубства, що виникали на ґрунті голоду, божевілля деяких партійців, після інспектування села та байдужість дітей

до смерті батьків і навпаки. Заслужують на увагу і описи поховань жертв голодомору, поданих у звітах консула².

Привертає увагу праця дослідника української діаспори Ф. Правобережного. Ця робота регіонального характеру, зокрема дослідження Київщини, містить цінний матеріал в якому пояснюється спротив українського селянства запровадженню колгоспів насамперед гостро розвиненим почуттям власності. В роботі акцентується увага на таких явищах як наступ на релігію, пошуки шляхів до виживання селянами³.

Великий внесок у висвітлення проблеми трансформації традиційної культури українського селянства зробив відомий англійський історик Роберт Конквест у праці, опублікованій у 1986 році в Нью-Йорку «Жнива скорботи». Автор дійшов висновку, що радянська влада робила все можливе, щоб знищити насамперед самосвідомість, стійкість та національний дух українського селянства. Страждання, нанесені українському народу не були лише фізичними⁴. Вартими уваги у праці відомого дослідника є досить часті загальні описи наслідків зламу традиційної культури в українському селі (самосуди, вбивства), порушення морально-етичних норм (доноси, підлабузництво) та зрушення психіки (самогубство, канібалізм, трупоїдство).

Другим етапом в історіографії даної проблеми стала спеціальна Міжнародна комісія з питань дослідження голодомору 1932 – 1933 рр. в Україні, створена Всесвітнім конгресом вільних українців, метою якої було протягом 1985 – 1987 років з'ясувати факт голоду, його тривалість, причини та наслідки для України та українського народу. В 1986 році керівником дослідницької групи було призначено працівника Українського дослідницького інституту Гарвардського університету Джеймса Мейса. У висновках Міжнародної комісії, оголошених у Лондоні 1989 року, було записано, що «радянська влада добровільно використала голод для своєї політики денаціоналізації»⁵.

Починаючи з 1988 року українські радянські науковці отримали змогу вперше опубліковувати свої висновки щодо дослідження періоду голодомору, і, як наслідок, в березневому номері «Українського історичного журналу» з'явилася стаття доктора історичних наук, професора, заступника директора Інституту історії НАН України С. В. Кульчицького. В своїй першій праці «До оцінки становища в сільському господарстві» автор дійшов висновку, що в колгоспах була присутня безгосподарність, що і стало причиною кризи в сільському господарстві, і, як наслідок, – голоду. Також маємо згадки в його статті про опустілі села, після випадків міграції селянства в міста⁶. В своїх наступних працях С. В. Кульчицький розглядав різні аспекти національно-культурного життя українського селянства в кінці 20–х-на початку 30–х ХХ століття. Автор зауважив, що тоталітарна влада прагнула обмежити внутрішній світ людини тільки тими цінностями, які не суперечили комуністичній доктрині⁷.

Третім етапом та активізацією досліджень проблематики голодомору та його впливу на традиційну культуру українців стала Асоціація дослідників голоду-геноциду 1932 - 1933 років в Україні, заснована Л. Б. Коваленко та В. А. Маняком, яку нині очолює Л. Г. Лук'яненко.

З початку 1990-х років виходить значна частина праць вітчизняних науковців і публіцистів. На сьогодні кількість монографій, спогадів, публіцистичних видань, збірок документів та науково-теоретичних видань, присвячених голодомору 1932 – 1933 років, і, частково, традиційній культурі українців цього періоду перевищує понад сім тисяч.

Помітним виданням стала монографія С. В. Кульчицького «Ціна великого перелому» (К., 1991) в якій автор розглянув підготовку та перебіг суцільної колективізації в українському селі, процес розкуркулення найзаможнішого прошарку населення з насаджуванням селянам нової форми господарювання. Автор зазначав, що «віками нагромаджуваний досвід господарювання на землі здавався тепер непотрібним»⁸.

Про дослідження духовних втрат, яких завдала українському народові злочинна політика тоталітарної системи на селі, наголошує у своїй статті «Духовна руїна» Л. Б. Коваленко. Авторка стверджує, що мораль, традиції, талант народу, його пісні, віра – це все було відкинуто як непотріб, анахронізм і пережиток. Нищилися сільські майстри, інтелігенція – найкращі носії культури і національної ідеї українського народу. Л. Б. Коваленко переконана, що обірвався вічний живий ланцюг поколінь, і, як наслідок, зникли гени милосердя, справедливості, людяності, відваги і духовної досконалості⁹. На доносительстві, як новоствореній формі суспільної етики зупинився В. Маняк. Він зауважив, що тоталітарна влада роз'єднала і деморалізувала суспільство, аморальність стала нормою людських взаємин, в результаті чого син зрікався батька, а потім і Батьківщини¹⁰. Зокрема, книга «33: голод: Народна книга меморіал (К., 1991)», укладена авторами Л. Коваленко та В. Маняком, подає

.....
потужний польовий матеріал регіонального характеру, що дає змогу об'єктивно дослідити злам, перекручування і нав'язування інших цінностей традиційній культурі українського селянства.

Важливим внеском в історіографію традиційної культури 1929 – 1934 років є праці відомого дослідника Поділля І. Г. Шульги, що містить соціально-психологічні спостереження вказаного регіону. У своїх працях автор дійшов висновку, що «голод не тільки фізично знищував, він деформував характери тих, що лишалися живими»¹¹.

Руйнування традиційної культури через становище сільської інтелігенції, яке завжди було зразком культури та моралі, розглянув Г. Касьянов. Автор зауважив, що включення вчителів до активу, участь у каральних загонах та викриття «ворогів народу» через дітей деморалізувало сільське вчителство.

Планомірне нищення соціального ґрунту української національної самосвідомості, втрату людяності і моралі розкриває у своїй історичній розвідці Б.І. Ткаченко. Початком руїни українського села автор вважає ліквідацію приватної власності, найзаможнішого прошарку населення. Автор підкреслює факти зничавіння людей, коли активіст, маючи тоді «і сало, і хліб, і скрині повні», кидає свою матір-небіжчицю з воза у півметрову яму до сусідського покійника¹². У своїй статті «Терор голодом» Б.І. Ткаченко значну увагу приділяє так званим «патріотичним вчинкам ленінської моралі» - доносам, наголошує на моральній деградації сільських активістів. Історик звертає увагу на участь дітей у розкуркуленні селян, зокрема наголошує на тій моралі, яка прищеплювалась дітям і калічила їхні душі. Прочитуємо зі статті: «... цілий клас: для масовості, для більшого розголосу, для показовості. Дітей посилали ревізувати горища, виловлювати курей, розкривати покрівлю хат та хлівів»¹³.

Важливі оцінки впливу сталінізму на культуру українського селянства наводять автори Г. Касьянов, В. Даниленко та С. Кульчицький у праці «Сталінізм на Україні: 20-30-ті роки (К., 1999)». На їхню думку, новими цінностями у суспільстві стали: відсутність демократичних традицій, масова звичка до насильства, цілковита зневага людської особистості і широке втілення в життя гіпертрофованого класового підходу¹⁴.

С. І. Білокінь у роботі «Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (К., 1999)» розглядає державну політику як таку, що мала протиукраїнський характер. У праці висвітлюється велика кількість питань тодішнього соціального життя, зокрема історіософське осмислення культурної катастрофи першої половини ХХ століття.

Вагомий внесок у дослідження традиційної культури українського селянства кінця 20-х початку 30-х років ХХ століття зробила унікальна книга Вільяма Нолла «Трансформація громадянського суспільства (К., 1999)», яка була створена у 1993 – 1995 роках Центром досліджень усної творчості та культури м. Києва під керівництвом Вільяма Нолла та за участі широкого кола науковців на матеріалах польових досліджень за темою «Усна історія української селянської культури 1920 – 1930-х років». Ця праця містить великий фактичний матеріал регіонального характеру, що особливо важливо для дослідження такої складної проблеми, як вивчення наслідків зламу традиційної культури українського селянства.

Дослідники І. В. Рибак та А. Ю. Матвеев у спільній праці «Трагічний перелом. Колективізація і розкуркулення на Поділлі та Південно Східній Волині (Кам'янець-Подільський, 2001)» наголосили на тих моментах комуністичного життя селянства, що згодом відбилися на традиційній культурі українців. Це, насамперед, утиски, переслідування, накладання штрафів у 5-кратному розмірі від вартості хліба, що треба здати, залякування у формі викликів в комісію для звіту, занесення на чорну дошку, оголошення через загальні збори бойкоту. Окремим селянам вивішували «чорні дошки» з написом «тут живе ворог радянської влади, котрий не здав свої лишки»¹⁵.

Історик В. І. Марочко у статті «Геноцид в українському селі 1932-1933 років: історико-політологічний аналіз» зауважив, що «фізичне насильство, яке супроводжувалося нанесенням тілесних ушкоджень і вбивством, моральним знущанням над селянами, стало нормою повсякденного життя в українських селах в період масової колективізації». Автор також констатує різні патологічні зрушення психіки у селянства, і як наслідок цього явище канібалізму¹⁶.

М. Шитюк¹⁷, О. Удод¹⁸ та ін. наголошують на численних негативних явищах, що виникали в українському селі (крадіжки, покидання батьками своїх дітей в надії, що хтось їх підбере і врятує від голодної смерті, поховання померлих не за обрядами, а просто присипаючи землею тощо). Незважаючи на такі численні красномовні факти, не можна однозначно стверджувати, що у середовищі колгоспників стала превалювати безвідповідальна психологія у ставленні до громадського майна та худоби, байдужості до всього, що перебувало за межами власного господарства. Дослідники

.....
відзначають відрив дітей від сім'ї з «дрібнобуржуазною ідеологією», де поступово виховання молодого покоління бере на себе суспільство. Але сім'я, на нашу думку, та її роль у передачі духовних цінностей із покоління в покоління не перестає бути потрібною. Хоча й не можна заперечувати помітну втрату її провідної функції, оскільки її переобирає на себе комуністична історична освіта, надзавданням якої стало вироблення у молоді атеїстичних, антирелігійних цінностей.

Вагомим внеском в історіографію даної проблеми є видання, підготовлене дослідниками Інституту історії НАН України «Голод 1932 – 1933 років в Україні: причини та наслідки (К., 2003)», в якому розкриваються витoki і простежуються руйнівні наслідки голодного лихоліття для українського етносу та української культури. В ній аналізуються темпи усупільнення майна, створення ТСОЗів, колгоспів і подається характеристика різним формам опору українського селянства. С. В. Кульчицький дійшов висновку, що опір був абсолютно не організований, але сильний масовістю, що допомагало селянам позбутися страху перед виступами. Масових виступів і протестів набули так звані «баб'ячі бунти» - селянки, переживаючи про те, чим годувати своїх дітей, не хотіли усупільнювати корів, дрібну худобу і птицю¹⁹.

Важливий ряд проблем трансформації традиційної культури українського селянства проаналізувала О. М. Мовчан. Дослідниця приділила увагу формуванню владою таких негативних явищ, як шпигунство, доноси. Авторка зауважила, що внаслідок частих пограбувань виникали так звані самосуди, які за жорстокістю вироків не відрізнялися від мір покарання за розкрадання колгоспного майна²⁰. У статті також значна частина матеріалу присвячена міграціям селян із сіл в міста у пошуках порятунку, заробітчанства – традиційного способу виживання селян в умовах голоду. Акцентується увага на заготовленні і споживанні в їжу різних сурогатів, від надмірного вживання яких виникали найтяжчі хвороби: порушення шлунково-кишкового тракту, отруєння, набрякання тіла, особливо кінцівок.

Заслужують на детальний аналіз факти канібалізму²¹.

Значний аспект проблем релігійного характеру розглянуто Т. М. Євсєєвою у статті «Безбожна п'ятирічка». Діяльність спілки войовничих безвірників». Авторка вважає, що для українців найважчою ознакою і наслідком історичного процесу ХХ століття є глибинний злам історичної традиції. В своїй роботі історик звернула увагу насамперед на знищення християнського календаря польових робіт та заміну прадавніх християнських традицій радянськими, що насамперед стосувалися найбільших релігійних свят – Різдва та Великодня²².

Значну кількість проблем, які недостатньо вивчені в історико-етнографічній науці, сформулював у своїх статтях С. І. Дровозюк. Автор зауважує, що одним із засобів руйнування народної культури була політика більшовицького режиму, спрямована на те, щоб примусити народ творити «народну культуру» наперед заданого змісту. Новими основними формами культури автор називає становлення комуністичної моралі, подолання релігійних пережитків та нові обрядові традиції, передумовами яких було подолання старих традицій²³. У своїй статті «Висвітлення духовних аспектів геноциду 1932 – 1933 рр. в українській історіографії» С. І. Дровозюк підкреслив, що «голод-геноцид справив руйнівний вплив на всі сторони духовного життя, і особливи згубні і довготривалі наслідки він має у сфері суспільної свідомості народу»²⁴. У своїй статті автор перераховує ряд станів та явищ українського селянства, що виникли внаслідок голоду²⁵.

Є. П. Шаталіна у своїй статті «Голодомор: соціально-економічні, суспільно-політичні, морально-психологічні аспекти» зробила акцент на морально-психологічному стані голодуючого селянства. Авторка зауважила, що через реальну загрозу голоду, серед українського селянства утворилась атмосфера нервозності, стурбованості та моральної пригніченості. Внаслідок нечуваного голоду, стверджує Є. П. Шаталіна, люди втрачали здатність відчувати свою людську сутність²⁶.

Здеформовану духовність нашого народу, втрату чесноти як постійну природну схильність і силу волі робити добро вивчає О. В. Огірко. «Пити і не працювати в радянські свята, пити, але працювати в релігійні свята» - такі дії, як стверджує історик, стали принципом зламаних голодомором людей²⁷.

Отже, з огляду виданих праць з історії голодомору 1932-1933 років в Україні видно, що проблема трансформації традиційної культури українського селянства під впливом колективізації та голоду не стала окремою систематизованим, узагальнюючим дослідженням. На сьогодні створена велика методологічна база та нагромаджена значна частина емпіричного матеріалу для створення узагальнюючої праці з дослідження зламу традиційної культури українців в кінці 1920-х- на початку 1930-х років.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Мухіна М. Упокорення голодом. – К., 1993. – С. 58; 2. Лук'яненко Л. Нюрнберг – 2. Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико – правова оцінка: Міжнар. наук.- теорет. конф. Київ, 25 листопада 2000 р. – К., Нью-Йорк, 2003. – С. 57; 3. Правобережний Ф. 8 000 000. 1933-й рік на Україні. – Вінніпег, 1951. – С. 50-55; 4. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор. – К., 1993. – С. 242; 5. Шевчук О. Міжнародна комісія з питань розслідування голоду на Україні 1932-1933 рр. // Золоті ворота. – 1993. – №4. – С. 29; 6. Кульчицький С. В. До оцінки становища в сільському господарстві УСРР у 1931 – 1933 рр. // УДЖ - 1988. №3. – С. 15; 7. Кульчицький С. В. Україна між двома світовими війнами (1921-1939 рр.). – К., 1999. – С. 102; 8. Кульчицький С. В. Ціна великого перелому. – К., 1991. – С. 82-83; 9. Коваленко Л. Духовна руїна // 33: Голод: Народна книга- меморіал. – К., 1991. – С. 18, 22, 23; 10. Там само. – С. 212, 466; 11. Шульга І. Г. Голод на Поділлі: До 60-річчя голодомору 1933 р. – Вінниця, 1993; Людомор на Поділлі К., 1993. – С. 144; 12. Ткаченко Б. І. Під чорним тавром. – Лебедин, 1993. – С. 261; 13. Ткаченко Б. І. Терор голодом / Голодомор на Сумщині. 1932 -1933. – Суми, 1993. – С. 14; 14. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті роки. – К., 1999. – С. 322; 15. Рибак І. В., Матвеев А. Ю. Трагічний перелом. Колективізація і розкуркулення на Поділлі та на Південно Східній Волині. – Кам'янець-Подільський, 2001. – С. 29; 16. Марочко В. І. Геноцид в українському селі 1932-1933 років: історико-політологічний аналіз // Голодомор 1932-1933 років як величезна трагедія українського народу: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Київ, 15 листоп. 2002р. – К., 2003. – С. 36; 17. Шитюк М. М. Голод-геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини // Голод-геноцид 1932-1933 років на Миколаївщині: погляди істориків, очевидців, архівні матеріали. – Миколаїв, 2003. – С. 42; 18. Там само. – С. 60-61; 19. Удод О. Деформація національно-історичної пам'яті українського народу // Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка: Міжнародна науково-теоретична конференція. Київ, 25 листоп., 2002 р. – К.; Нью-Йорк, 2003. – С. 243; 20. Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки. – К., 2003. – С. 369; 21. Мовчан О. М. Спротив хлібозаготівлям та пошуки порятунку від голодної смерті // Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки. – К., 2003. – С. 560-561; 22. Марочко В. І. Канібалізм в роки голодомору // Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки. – К., 2003. – С. 575; 23. Євсєєва Т. М. Безбожна п'ятирічка // Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки. – К., 2003. – С. 656 – 658; 24. Дровозюк С. І. Народна культура в умовах утвердження тоталітарного режиму в Україні у 20-30 рр. ХХ ст.: історіографія проблеми // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Вип. V. Серія: Історія. Зб. наук. праць. – Вінниця, 2003. – С. 273; 25. Дровозюк С. І. Висвітлення духовних аспектів геноциду 1932-1933 рр. в українській історіографії // Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка: Міжнародна науково-теоретична конференція. Київ, 25 листоп. 2002 р. – К., Нью-Йорк, 2003. – С. 299; 26. Там само. – С. 299; 27. Шаталіна Є. П. Голодомор: соціально-економічні, суспільно-політичні, морально-психологічні аспекти. // Голод-геноцид 1933 року в Україні. – К. – С. 166, 171, 173; 28. Огірко О. В. Духовно-моральні наслідки голодомору в Україні // Голодомор 1932-1933 років як величезна трагедія українського народу: Матер. Всеукр. наук. конф. Київ, 15 листоп. 2002 р. – К., 2003. – С. 146.

Є.М. Стрижак

ВАСИЛЬ ГОЦА (1885–1937): СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ ДИРЕКТОРА ЖИТОМИРСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ОСВІТИ

Вивчення біографій чільних представників номенклатури Наркомату освіти УСРР, який очолював М. Скрипник (1927–1933), і які зазнали репресій тоталітарного режиму, й досі залишається малодослідженим напрямом вітчизняної історіографії – попри те, що останніми роками у цій царині активно і плідно працюють такі вітчизняні і зарубіжні дослідники, як В. М. Даниленко, Ю. З. Данилюк, Г. В. Касьянов, В. І. Марочко, М. М. Кузьменко, О. С. Рубльов, Г. Хіллів і деякі інші¹.

У нашій публікації з'ясовуються маловідомі сторінки життя В. П. Гоци, який упродовж 5 років (1928–1933) очолював Житомирський інститут народної освіти. За останні 10 – 15 років цій непересічній постаті в історії вітчизняної педагогіки була присвячена чи не єдина історико-красознавча розвідка тернопільського дослідника Є. Гасая, відповідального працівника Тернопільської редколегії «Книги пам'яті України»². Принагідно згадувався В. Гоца й у синтетичних дослідженнях О. С. Рубльова, присвячених долі західноукраїнської інтелігенції 1920–1930-х років під російським тоталітарним режимом³.

Галицькі військовополонені-українці, які утримувалися у таборах, вже з другої половини 1917 р. відчули на собі усі «переваги» російської революційної демократії з прикметними для неї анархією й свавіллям, що позначалося на продовольчому й речовому забезпечення бранців.